

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Rullstolsburen

– Inte rullstolsbunden

Wheelchaircarried

– Not wheelchairbound

Sara Wångmar

Självständigt arbete • 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2016

Rullstolsburen - Inte rullstolsbunden

Wheelchaircarried - Not wheelchairbound

Sara Wångmar

Handledare: Stina Bodelius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2016

Omslagsbild: S, Wångmar. Landskapsarkitektstudent. SLU Alnarp. Omslagsbild. Föreställande Sofia Wångmar och Helena Wångmar. Liseberg. Göteborg. Taget 07-97.

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Tillgänglighet, rörelsenedsättning, funktionsnedsättning, lekplats, lek

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Lek är ett av de viktigaste aktivitetsområdena för barn. Arbetet beskriver vilka värden leken rymmer och vilka konsekvenserna kan bli när barn stängs ute från lekens plattform p.g.a. brister i den fysiska planeringen. Litteraturstudien påvisar att som samhället ser ut idag får barn med rörelsenedsättningar färre tillfällen att utvecklas genom aktiviteter i offentliga rum. Detta till följd av att tillgängligheten på landets lekparker ofta är bristfällig vilket leder till att barn med rörelse- och andra funktionsnedsättningar inte har samma möjlighet att vara delaktiga i lek. Resultatet kan tolkas som att den bristfälliga tillgängligheten ofta bottenar i okunskap om funktionsnedsättningar och vad dessa ställer för krav på lekmiljön. Det kan även tyda på planerarens fördomar om att tillgänglig lek skulle reducera lekens utmaningar och värden för barn som mer obehindrat styr sin egen framfart samt att tillgängliga lekplatser skulle vara ekonomiskt betungande att anlägga. Fallstudier och intervjuer med arkitekterna till två lekplatser i centrala Uppsala tyder dock på att det finns många kreativa och innovativa sätt att skapa såväl tillgänglig som attraktiv lek om leklust, vilja och kunskap finns.

Abstract

Play is one of the main activity areas for children. This essay describes what values playing holds and what the consequences might be when children are excluded from playgrounds due to deficiencies in the physical planning. The literature study shows that public rooms offer children with disabilities fewer opportunities to develop through play. The availability of playgrounds in Sweden is often deficient which leads to children with motion reductions and other disabilities not having the same possibility to be involved in play. The result might indicate that the municipalities do not prioritize accessibility. It could also indicate that physical planners do not have enough knowledge when it comes to designing playgrounds that are accessible to children with mobility- and other physical handicaps. The result could also be interpreted as planners not having sufficient communication with stakeholders, such as consultation with disability organizations. However, case studies and interviews with the architects of two playgrounds in central Uppsala indicate that there are many creative and innovative ways to create accessible play attractive to all children if planners possess playfulness, desire and knowledge.

Förord

Min förhoppning med detta arbete är att genom litteratur- och fallstudier kunna presentera konkreta och inspirerande förslag på hur man i högre grad kan skapa inspirerande och innovativa lekmiljöer tillgängliga för alla. Arbetet för att utforma lekplatser så att alla barn kan leka och bli förstådda utan att behöva förklara sin funktionsnedsättning är en tillgänglighetsfråga av rang. När "snubbeltrådarna" är kapade, då är det fritt fram för leken.

Innehållsförteckning

Inledning	1-3
Bakgrund	1-2
Mål och syfte	2
Frågeställning	2
Metod	2-3
Avgränsningar	3
Litteraturstudie	4-20
Rätten att leka	4
Leknyttor	4-5
Funktionshinder och funktionsnedsättning	5-6
Rörelsenedsättning	6
Synen på barndomen	6-7
Synen på funktionsnedsättning	7-8
Barnperspektivet i den fysiska planeringen	8-9
Tillgänglighet	9-10
Miljö	10
Hinder	10
Formella direktiv	10
<i>Krav</i>	11
<i>Riktlinjer</i>	11
<i>Barnombudsmannen</i>	11
<i>Barnkonventionen</i>	11
<i>Riksdagens handlingsplan</i>	11-12
<i>Barnplan och barnkonsekvensanalyser</i>	12
<i>Plan- och Bygglagen</i>	12-13
<i>Boverkets föreskrifter och allmänna råd</i>	13
Tillgänglighet i teorin	13-14
Tillgänglighet i praktiken	14-15
Vad definierar en tillgänglig lekplats?	15
<i>Hjälpmedel</i>	15-16
<i>Gångytor och markbeläggningar</i>	16
<i>Trappor</i>	16
<i>Ramper</i>	17
<i>Sandlek</i>	17-18
<i>Gungor</i>	18
<i>Vattenlek</i>	18
<i>Klätterlek</i>	18
<i>Ruschkana</i>	19
<i>Kojor och lekstugor</i>	19
<i>Sittplatser</i>	19-20
<i>Skydd</i>	20

<i>Handikappanpassad toalett och parkeringsplats</i>	20
<i>Skötsel och underhåll</i>	20
Fallstudie	20-31
Fallstudie	20
Pelle Svanslös park ”Pelleparken”	21-22
<i>Undersökning</i>	22
<i>Bildpresentation</i>	23-26
Stadsparken	27-28
<i>Undersökning</i>	28-29
<i>Bildpresentation</i>	29-31
Avslutande reflektion och diskussion	32-34
Slutsats	32-33
Slutdiskussion	33-34
Referenser	35-38
Otryckta källor	35
<i>Muntliga källor</i>	35
<i>Bilder</i>	35
Elektroniska källor/Internet	35-36
Tryckta källor	36-38
Bilagor	38
<i>Intervjuguide</i>	38

Inledning

Bakgrund

Mitt intresse för lekplatsers tillgänglighet bottnar i att min två år yngre syster har en medfödd CP-skada. Som följd av detta har hon en rörelsenedsättning som innebär att hon är rullstolsbunden. När vi var små följde min syster sällan med och lekte på lekplatser. Idag efter att vi, i och med mitt val av utbildning, reflekterat över anledningen till detta har vi kommit fram till varför det blev så. Istället för gå till lekplatser för att göra roliga saker upplevde min syster att hon snarare gick till lekplatser för att bli påmind om alla de roliga saker hon inte kunde göra. Alla de lekar och lekredskap barn utan handikapp kunde bruka upplevde min syster, istället för något lustfyllt, som en konstant påminnelse om att hon och hennes kropp var annorlunda och begränsande.

”Barn med funktionshinder skiljer sig inte i sina lekval från normalt utvecklande barn men de är annorlunda rustade för att använda lekredskapet och lekplatsen”¹. Med detta belyser arkitekten Ingegerd Harvard att alla barn, med funktionsnedsättning eller inte, vill och kan leka. Harvard som bl.a. medverkat i SOU:s vägledande undersökningar om barns utemiljö², framställer leken som en inre motor för barns utveckling. Enligt Harvard öppnar det en mental sfär, en frihetzon. Denna zon är oberoende av uppställda mål, krav och tvång. I *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla* skriver hon att det är i leken som barn kan förstå sig själv. Den erbjuder även möjligheter att förstå sammanhang och samspel med andra människor. Skriften är finansierad av Sveriges kommuner och landsting och Hjälpmedelsinstitutet. Dess syfte är följaktligen att påvisa hur lekplatser kan bli tillgängliga för alla utan att nödvändigtvis bli ekonomiskt betungande. Skriften definierar och förklarar olika typer av funktionsnedsättningar och vad dessa fodrar av lekmiljön. Dess utgångspunkt är att en bra lekplats välkomnar alla, oavsett egna fysiska hinder.³

RBU, riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar, beskriver i sin årsrapport *Leka för livet* från år 2006, vad som händer med ett barn som stängs ute från lekens plattform p.g.a. brister i den fysiska planeringen som uppskrivade förväntningar som inte infrias och en glädje över att få leka som kommer av sig innan den ens hunnit bryta fram.⁴ ”Gång på gång blir de besvikna, tills det inte längre finns vare sig lust att leka eller nyfikenhet kvar” säger RBU:s f.d. Förbundsordförande Agnetha Mbuyamba⁵. I enlighet med vad Mbuyamba skriver verkar dessa barn således bli lekens åskådare istället för utövare.

Enligt Harvard är nyckelord för anpassning av den fysiska miljön tillgänglighet och användbarhet. Hon poängterar dock att vad som ska bli användbart och till vad inte är

¹Harvard, I. (2006). S.7. *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

²Harvard, I. (2003). *En studie om lekplatsen för barn med funktionshinder*. Från barnolycksfall till barn rätt till säkerhet och utveckling. Bilagedel. SOU 2003:127. SOU. Statens offentliga utredningar. Stockholm.

³Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁴RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

⁵Ibid. S.9.

självlärt.⁶ ”Dessutom ska det inte bara vara lekbart, utan också lekvärt”⁷. Med detta åsyftar Harvard att anpassningarna aldrig får eliminera utmaningarna. Detta belyser vikten av att skapa kreativa och tillgängliga miljöer med högt lekvärde för alla. Det behövs samråd, innovationer och användningsstudier men det är fullt möjligt att genom miljöns utformning stimulera lekmöten och alla barns delaktighet. Harvard menar vidare att detta ligger till grund för att åstadkomma nyskapande och utvecklande anpassade miljöer.⁸ ”För att lekplatsen ska bli lockande för alla finns också krav på kreativitet, estetik och flexibilitet” skriver hon⁹.

Mål och syfte

Målet med arbetet är att redogöra och exemplifiera vad en rörelsenedsättning kan innebära för begränsningar och speciella behov i barns lek. Målet är även att redogöra för vad som definierar en tillgänglig lekplats samt vilka konventioner och styrdokument som finns att förhålla sig till vid upprustning och nyanläggning. Syftet med arbetet är att genom litteratur- och fallstudier, presentera förslag på hur man i högre grad kan skapa fler inspirerande och innovativa lekmiljöer tillgängliga för alla.

Frågeställning

Jag önskar med arbetet besvara vad som definierar en tillgänglig lekplats och redogöra för vad konventioner och lagstiftningar säger om kraven på tillgänglighet. Vari består utanförskapet och går det att undvika, avvärja eller överbrygga genom lekmiljöers planering? Hur ser tillgängligheten ut på två av Uppsala kommuns centrala lekplatser och hur ser skaparna av dessa på planering för barn med rörelsenedsättningar?

Metod

För att besvara min frågeställning berörande lekmiljöer för barn med rörelsenedsättningar kommer jag huvudsakligen att använda mig av litteraturstudier. För att finna relevant litteratur och forskning kring ämnet kommer jag att bruka artiklar, böcker, publikationer och avhandlingar från bibliotek och databaser. Jag kommer också att söka litteratur via källförteckningar från examensarbeten, avhandlingar och vetenskapliga artiklar. Arbetet innehåller även nätbaserad information från t.ex. Socialstyrelsen, Barnombudsmannen och Hjälpmedelsinstitutet för att klargöra befintliga definitioner och relevant lagstiftning angående tillgänglighet. Sökord jag kommer använda mig av är t.ex. lek, lekplatser, tillgänglighet, funktionsnedsättning och rörelsenedsättning.

Jag har genomfört två semistrukturerade kvalitativa intervjuer. Den ena intervjun har gjorts med Håkan Qvarnström, landskapsarkitekt på Uppsala kommun, som lett arbetet kring utformningen av Uppsalas mest tillgängliga lekplats Stadsparken. Den andra intervjun gjordes

⁶Harvard, I. (2006) *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁷Ibid. S.6.

⁸Ibid.

⁹Ibid. S.7.

med Lekplatsbolaget, som ligger bakom den mycket populära Pelle Svanslös park. Syftet med intervjuerna var att få en uppfattning om hur arkitekterna av två centrala och av kommunen påkostade lekparker tänker och planerar för tillgänglighet. Vidare gjorde jag med stöd av resultatet från litteraturstudien en fallstudie av tillgängligheten på dessa två, av olika skäl, prisade lekplatser. Fallstudien redovisas i en bildpresentation med goda samt mindre bra exempel på tillgänglig lek i respektive lekpark.

Avgränsningar

Uppsatsen hanterar tillgängligheten på Sveriges lekplatser för barn med funktionsnedsättningar. Arbetet hanterar inte tillgängligheten på skolgårdar eller andra viktiga lekmiljöer för barn. Fallstudier och intervjuer har gjorts främst utifrån barn med rörelsenedsättnings behov och behandlar inte specifika funktionsnedsättningar utöver dessa. Detta p.g.a. att barn med olika funktionsnedsättningar har varierande behov och därmed ställer olika, ibland direkt motsägelsefulla, krav på utformningen av miljön. Arbetet kommer att fokusera på de fysiska, kognitiva och sociala värden leken rymmer. Syftet med genomförda litteraturstudier var således att undersöka vad som händer med barn som inte tillåts leka p.g.a. av brister i den fysiska miljön. Arbetet presenterar genom intervjuer två planerare av lekparker i Uppsalas syn på tillgänglighet. Arbetet ger även förslag på hur landets kommuner bör arbeta för att i framtiden skapa fler lekplatser tillgängliga för alla. Arbetet omnämner inte barns påverkan i planeringsprocessen.

Litteraturstudie

Rätten att leka

I *Leka för livet* skriver RBU:

”Det lilla, lilla barnet leker med sina fingrar eller fötter och vi utropar lyckligt, ”titta, hon leker!”, och ser det som en milstolpe i barnets utveckling. Vi hurrar på och uppmuntrar till mer lek och nya upptäckter. Men det finns barn som inte varit lika självklart påhejade i leken”¹⁰.

Med detta belyser RBU den begränsning som präglat barn med funktionsnedsättnings vardag p.g.a. den fysiska miljöns planering ur ett historiskt perspektiv. Enligt RBU har barn med funktionsnedsättningar många gånger inte blivit uppmuntrade till lekfullhet på samma sätt som andra barn. De menar att istället för lek och skratt har vardagen kommit att handla mer om träning och anpassning.¹¹

”Barn som inte leker vissnar. De går miste om en viktig ingrediens i sin sociala utveckling. Den ingrediens som bidrar till att vi blir trygga, glada, öppna, livsbejakande vuxna. Leken bidrar till att vi blir människor som törs lita på andra och oss själva”¹².

Genom detta belyses vilka värden barn som växer upp med avsaknad av lek och sociala möten riskerar att gå miste om. För ett barn med en funktionsnedsättning kan miljöns utformning vara helt avgörande för om barnet kan delta i aktiviteterna som utspelar sig på en lekplats eller inte. Om miljön inte är tillgänglig för alla menar Mbuyamba att utanförskap i samhället riskerar att börja redan i sandlådan.¹³ Beroende på vilken funktionsnedsättning det gäller kan anpassningen av lekplatser variera. Många barn är flerhandikappade och särskilt beroende av en välanpassad miljö.¹⁴”I leken utvecklar barn sociala, känslomässiga och motoriska färdigheter. Barnen vågar prova nya saker som utvecklar mod och självkänsla, förmågor som är särskilt viktiga för barn med funktionsnedsättningar” skriver Harvard¹⁵.

Leknyttor

Leken är en naturlig aktivitet viktig för barnens utveckling, fysiskt, kognitivt, känslomässigt och socialt¹⁶. Barn lär sig nya färdigheter snabbt och enkelt. Detta menar Laura E. Berk, framstående professor i psykologi vid Illinois State University med doktorsexamina i barns utveckling och pedagogisk psykologi, beror på hjärnans förmåga att under den tidiga barndomen absorbera kunskap. När barn får möjlighet att se, röra och höra genom att utforska sin omgivning utvecklas hjärnans förmåga att uppleva och känna förväntan. Tillväxten av denna

¹⁰RBU (2006). S.10. *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

¹¹Ibid.

¹²Ibid. S.7.

¹³Ibid.

¹⁴Harvard, I. (2006). S.18. *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

¹⁵Ibid. S.18

¹⁶Prellwitz, M. Tamm, M. & Lindqvist, R. (2001). Are playgrounds in Norrland (Northern Sweden) accessible to children with restricted mobility? *Scandinavian Journal of Disability Research*. (Vol. 1:3).

del av hjärnan sker tidigt och naturligt då barnet ges möjlighet till åldersanpassade lekmaterial och engageras i dagliga aktiviteter. För att så ska kunna ske behövs under denna tid rätt typ av stimulans. Leken ska erbjuda eggelser, vara lustfylld och ge såväl ett inre som yttre välbefinnande. Upplevelsen av att behärska olika typer av lekredskap, sociala aktiviteter och samvaro alstrar inre tillfredställelse. Yttre tillfredställelse skapas istället genom att undersöka och uppleva lekmiljöns olika färger, former och material.¹⁷

I leken lär sig barn att hantera sociala förbindelser, normer och uppkomsten av konflikter.¹⁸ Genom att planera, fantisera, iakttä och imitera lär sig barn att hantera olika sociala situationer. Dessa i kombination hjälper barnet att utveckla sin personlighet och självkänsla.¹⁹ För att skapa bekantskaper och interagera med andra människor behöver barn utveckla sin sociala förmåga. På lekplatsen uppstår rollekar och samarbeten mer eller mindre automatiskt. Detta leder till att barn utvecklar sin förmåga att kommunicera och socialisera. Barn som inte får möjlighet till social samvaro genom gemensamma aktiviteter riskerar att bli mindre engagerade i sin omgivning.²⁰

Ruth Zemke, som är en internationellt erkänd marknadsledare inom utveckling av aktivitetsvetenskap och Florence, noterad forskare med magisterexamen i arbetsterapi och doktorsexamen i pedagogik, menar dock att leken inte bara är viktig därför att den tränar barnet i olika fysiska och psykiska funktioner. I *Occupational Science: The Evolving Discipline* skriver de att leken också är viktig för sin egen sak²¹.

Funktionshinder och funktionsnedsättning

På Socialstyrelsens termbank går att utläsa att begreppet funktionsnedsättning har ersatt det tidigare brukade ordet handikapp och kan bero på medfödd eller förvärvad skada, t.ex. cerebral pares, reumatism eller ryggmärgsbräck. Vidare definieras en funktionsnedsättning av kroppens begränsade funktion. En funktionsnedsättning kan ta sig i form av t. ex. försvagad muskulatur eller nedsatt förmåga att uppfatta och bedöma olika sinnesintryck. Den försämrade funktion som skadan medför innebär olika svårigheter beroende på typ och grad av funktionsnedsättning.²² Enligt Harvard varierar svårigheterna även med omgivningen och ger därmed upphov till begreppet funktionshinder²³.

Viktigt är att göra skillnad på begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder. Tidigare stod funktionsnedsättning och funktionshinder som synonymer i termbanken. Funktionsnedsättning definierades som nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Funktionshinder utgör numera en egen termpost och definieras av Socialstyrelsen som: "Begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen". Enligt Socialstyrelsen kan begränsningarna innebära behov av hjälp

¹⁷Berk, L.E. (2009). *Child development*. (8. ed.) Boston: Allyn and Bacon/Pearson.

¹⁸Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. (3., rev. utg.) Stockholm: Natur och kultur.

¹⁹Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. (3., rev. utg.) Stockholm: Natur och kultur.

²⁰Rodger, S. & Ziviani, J. (1999). Play-based Occupational Therapy. *International Journal of Disability, Development and Education*. (Vol. 46:3).

²¹Zemke, R. & Clark, F. (1996). *Occupational Science: The Evolving Discipline*. F.A. Davis.

²²Socialstyrelsens hemsida (2009). *Frågor och svar om funktionsnedsättning och funktionshinder, användning av begreppen*. <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar>.<https://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/> (05-04-16).

²³Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

och stöd i vardagen. Det kan också medföra en bristande delaktighet i omgivningen, t. ex. vad gäller arbete, utbildning och relationer. Detta härleds framförallt till omgivningens bristande tillgänglighet. Den tidigare flitigt använda termen handikapp definieras inte och avråds av Socialstyrelsen som synonym till funktionsnedsättning respektive funktionshinder.²⁴ Brandt och Pope hävdar att konsekvenserna av en funktionsnedsättning kan förebyggas genom miljöns utformning. Med detta menar de att tillgängliga miljöer utan hinder och barriärer kan reducera graden av en funktionsnedsättning.²⁵ Detta tyder på att utanförskapet, genom god planering, skulle gå att undvika, avvärja eller överbrygga.

Rörelsenedsättning

En rörelsenedsättning definieras som en fysisk begränsning vilken påverkar förmågan att utföra uppgifter som kräver motorisk samordning och kontroll. En rörelsenedsättning kan vara både grav eller lindrig, tillfällig eller bestående. Exempel på rörelsenedsättningar är t.ex. gångsvårigheter, svårigheter att använda armar och händer, prata eller att hålla en upprätt position. Diagnoser och sjukdomar som kan medföra rörelsenedsättning är exempelvis medfödda eller förvärvade hjärnskador, ryggmärgsbråck, neurologiska sjukdomar och muskelsjukdomar. Personer med en rörelsenedsättning kan vara i behov av tekniska hjälpmedel och stöd och hjälp i vardagen. Idag lever ca 560 000 personer över 16år i Sverige med en rörelsenedsättning. Samma siffra för barn är 7000st.²⁶

Synen på barndomen

Genom att studera lek och lekplatsers utveckling ur ett historiskt perspektiv blir det enligt Harvard tydligt att varje tid har sin tolkning av barndomen. Likaså varierar innebörden av begreppet barnperspektiv. Enligt Harvard kännetecknas termen ofta av de vuxnas goda uppsåt och en syn på barnen som unga vuxna, vilka av föräldrar och samhället ska fyllas med kunskaper och färdigheter. Detta benämner hon som ”rättighetssynen”. Perspektivet innebär att barndomen är alltför organiserad, pedagogiserad och institutionaliserad.²⁷

I samband med barnkonventionens artikel 12, om rätten att bli hörd, startade en diskussion om barnets egna perspektiv. Samhället började se på barn som egna individer vilka efter sin egen förmåga testar och utforskar omgivande miljö.²⁸ ”Budskapet är att barn påverkas av och påverkar sin miljö. Utemiljön är ett viktigt livsrum och motiverar planerarnas uppmärksamhet på ett helt annat sätt än vad som vanligtvis sker” skriver Harvard.²⁹ Detta gav barn med

²⁴Socialstyrelsens hemsida (2009). *Frågor och svar om funktionsnedsättning och funktionshinder, användning av begreppen*. <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar>.<https://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/> (05-04-16).

²⁵Brandt, E.N. & Pope, A.M. (red.) (1997). *Enabling America assessing the role of rehabilitation science and engineering*. Washington, D.C. National Academy Press.

²⁶Habilitering och Hälsa Stockholm läns landstings hemsida. *Rörelsenedsättning*. <http://habilitering.se/funktionsnedsattningar/rorelsenedsattning>. (17-05-2016).

²⁷Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

²⁸Ibid.

²⁹Ibid. S.41.

funktionsnedsättningar en ny legitimitet och samhället började därmed lämna de konservativa lekplatserna för underförstått ”normala barn”.³⁰

Synen på funktionsnedsättning

Först under 60 – 70 talen började föräldrar och sjukhuspersonal ompröva de tidigare rådande tankarna gällande barn med funktionsnedsättningar³¹. Harvard skriver:

”Tidigare hade föräldrarna, åtminstone när det gällde barn med omfattande funktionshinder, redan på BB uppmannats att lämna bort barnet, skaffa nya och glömma det som hänt. De fick veta att barnen hade det bättre på institution och föräldrarna hade inget att sätta emot”³².

Det var under denna tid fortfarande oprövat vad som krävdes av en förälder till ett barn med en funktionsnedsättning. Eftersom dessa barn inte vistades eller syntes i samhället fanns en stor okunskap om hur man skulle tillmötesgå dem.³³ Harvard skriver att när föräldrar och barn med funktionsnedsättningar fick rätt till varandra och ett gemensamt familjeliv var erfarenheterna få och synen på livet som helhet bristfällig. Rätten till att få vara barn var sekundär. Istället var funktionsnedsättningen det primära och vardagen kretsade till långt och mycket om att träna- träna för att åstadkomma ben som skulle bära och fingrar som kunde gripa. Tiden var ofta så uppbokad att leken helt enkelt inte fick plats. I och med att mamma och pappa fick andra uppgifter än att bara vara föräldrar gick mycket fantasi, glädje och gemenskap förlorad.³⁴

Idag är inställningen helt annorlunda. Föräldrar till barn med en funktionsnedsättning är säkrare i sina roller och bestämmer i högre grad själva över sina barn och deras vardag. Enligt RBU vet dagens samhälle att barn, med eller utan funktionsnedsättning, lindrig eller omfattande, har samma behov som alla barn.³⁵ Harvard menar att barn med funktionsnedsättningar genom stöd och hjälpmedel av olika slag i viss mån kan kompensera omgivningens hinder och utveckla en förmåga till självständigt beteende³⁶. När tillgänglighet ska definieras brukas ofta M. Powell Lawtons, professor i mänsklig utveckling och psykiatri, och Lucille Nahemows, professor i familjestudier, ekologiska modell. Modellen bygger på antagandet om att det finns ett förhållande mellan de krav miljön ställer och individens kapacitet. Genom att påverka någon eller bägge komponenter kan det således skapas balans sinsemellan dem.³⁷

Detta skulle betyda att barn med funktionshinders aktivitetsförmåga kan förbättras om kraven i miljön reduceras. Kvalitén på den aktivitet som utförs är alltså beroende av den omgivande miljön. Barnets möjligheter att kompensera för funktionsnedsättningen i kombination med miljös utformning avgör sålunda hur stort hindret i en aktivitet blir. Detta

³⁰Ibid.

³¹Ibid.

³²Ibid. S.4.

³³Ibid.

³⁴Ibid.

³⁵RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

³⁶Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

³⁷Lawton, M.P. & Nahemow, L. (1973). *Ecology and the aging process*. Eisdorfer.

påvisar hur nära aktivitet och miljö är sammankopplade med varandra.³⁸ Förmågan att handskas med svårigheterna avgörs enligt Harvard även av omgivningens attityder, dvs. människors förståelse och respekt³⁹.

Barnperspektivet i den fysiska planeringen

Parker redovisade i plan, som t.ex. en avgränsad plats med lekfunktion, var standard fram till 1930-talet. I och med introduceringen av begreppet grannskap under 40- och 50-talen fick hyreshusen gemensamma gårdar med iordningställda lekplatser.⁴⁰ RBU skildrar fenomenet som: ”Varje område skulle ha sina egna lekplatser. Man byggde sandlåda, satte upp några gungor och i vissa fall även ett lekhus med rutschbana. Runt om lekplatsen planterades taggiga buskar som stängde ute en del barn och höll andra inne”⁴¹. Enligt Harvard kom leken under denna tid till att bli ett samhällsansvar⁴². Som reaktion på denna tanke byggdes den kommunala parkleken ut med anställd personal. Begreppet grönområden kom till som följd av 60-talets bostadsbyggande. De gröna ytor av diffus karaktär tjänade som buffert mot trafik och störande verksamhet. Eftersom dessa ”grönområden” ofta erbjöd torftiga utemiljöer förordnades en statlig utredning. Utredningen iscensattes år 1969 med syftet att analysera och utvärdera utformningen av tätortsmiljöer ur barnsynpunkt.⁴³ Betänkandet *Barns utemiljö* från år 1970 innehöll förslag på hur lekmiljöer för olika åldrar borde utformas. Betänkandet kom att bli något av en planeringshandbok vars förslag på gott och ont omsattes till allmänt vedertagna normer. I denna skrift nämns dock aldrig barn med funktionsnedsättningar. P.g.a. detta blev alla lekplatser planerade för barn som obehindrat kunde styra sin egen framfart.⁴⁴ RBU menar att man helt enkelt inte tog i beaktning att barn med rörelse- eller andra funktionsnedsättningar också ville leka⁴⁵.

För att motverka utarmningen av miljön bildades Lekmiljörådet på 1970-talet. De användningsstudier som rådet bedrev på lekplatser resulterade i att man alltmer gick ifrån de fasta lekredskapen. Det som förordades var istället bygg- och äventyrlekplatser. Parklekar försedda med personal låg även det i tiden.⁴⁶ P.g.a. ekonomiska skäl skars parkleken ner under 1970-talet. Detta trots insikten om utevistelsens positiva effekter gällande barns kreativitet, hälsa och utveckling. Istället blev förskolor och skolor med egna lekplatser allt vanligare. År 1976 fanns 150 st. bemannade lekplatser i Stockholm. År 2002 var samma siffra runt 40 st. I samband med att det politiska engagemanget för leken minskade under 80-talet tog

³⁸Schelin, S. & Kopp, Å. (2003). *Leken är lika med lusten till livet: ett projekt om lek, lekplatser och barn med funktionshinder*. Rehab station Stockholm. Stockholm.

³⁹Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁴⁰Ibid.

⁴¹RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

⁴²Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁴³Ibid.

⁴⁴Ibid.

⁴⁵RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

⁴⁶Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

redskapstillverkarna initiativet för utformningen av lekplatser.⁴⁷ I Lekmiljörådets skrift *Lek, lekplatser, lekredskap* kritiseras den tidigare utformningen av lekplatser hårt⁴⁸. Den traditionella lekplatsen beskrivs av Harvard som: ”Ett monument över hur lite de planerande och beslutande vet om hur barn fungerar”⁴⁹.

Tillgänglighet

När man frågar ett barn vad lek är blir svaret ofta: springa, jaga, cykla och spela boll. Leken är starkt förknippad med rörelse, gemenskap och utmaningar. Svaret blir detsamma oavsett om barnet har en funktionsnedsättning eller inte.⁵⁰ Harvard skriver: ”De har samma lek lust som alla andra barn- det är förmågan som brister”⁵¹. Miljön är en viktig del av delaktigheten i en aktivitet. Gary Kielhofner, erkänd och vitt publicerad professor i arbetsterapi, definierar begreppet miljö som en specifik fysisk, social, kulturell, ekonomisk och politisk kontext vilken påverkar bl.a. en persons motivation och aktivitetsutförande. Han beskriver i *Model of human occupation: teori och tillämpning*, hur miljöns inverkan bestäms av vilka krav den ställer och huruvida den uppmuntrar eller hindrar aktivitet.⁵² Forskaren Jane Case-Smiths, mest känd inom området arbetsterapi för sina bidrag till utvecklingen av arbetsterapeutiska interventioner för barn, textbok *Occupational Therapy for Children* har använts av utbildningsprogram i mer än 20 år. I den skriver Smith att en måttstock för att ta reda på om man uppnått en stimulerande miljö är att iaktta huruvida den väcker barns lust att leka och upptäcka eller ej.⁵³

Tillgänglighet beskriver följaktligen relationen mellan en persons funktionsnivå i förhållanden till den fysiska miljöns krav. Susanne Iwarsson, professor i medicinsk vetenskap och Agnetha Ståhl, forskare inom trafik/transportmiljö, beskriver i *Accessibility, usability and universal design- positioning and definition of concepts describing person-environment relationships*, hur planeringen bör gå till. De menar att tankeprocessen måste gå i tre steg för att begreppet ska kunna användas. Steg ett kretsar kring den enskildes eller gruppens förmåga. Det benämns därför som ”personkomponenten”. Steg två undersöker miljön och kallas därmed ”miljökomponenten”. Här utreds istället miljön och dess hinder utifrån samhällets normer och standarder. Slutligen analyseras samspelet mellan personkomponenten och miljökomponenten. Först därefter menar Iwarsson och Ståhl att graden av tillgänglighet kan beskrivas.⁵⁴ I Boverkets idébok *Enklare utan hinder* framhålls att kraven på anpassning inte rör varje enskilt redskap. Däremot ska lekplatsen utformas så att barn med funktionsnedsättningar ska kunna använda delar av lekredskapen eller genom att likvärdiga

⁴⁷Ibid.

⁴⁸Noren Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap*. Lekmiljörådet. Stockholm.

⁴⁹Harvard, I. (2006). S.4.5. *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁵⁰Ibid.

⁵¹Ibid. S.41.

⁵²Kielhofner, G. (2012). *Model of human occupation: teori och tillämpning*. (1. uppl.): Studentlitteratur. Lund

⁵³Case-Smith, J. Allen, A.S. & Pratt, P.N. (red.) (1996). *Occupational therapy for children*. (3. ed.) St. Louis: Mosby.

⁵⁴Iwarsson, S. & Ståhl, A. (2003). *Accessibility, usability and universal design - positioning and definition of concepts describing person-environment relationships*. Disability and Rehabilitation.

tillgängliga och otillgängliga lekredskap placeras intill varandra.⁵⁵ Dock belyser Harvard att det optimala vore att sträva efter en utformning som förnöjer alla, även barn utan rörelsenedsättningar. Enligt Harvard präglas planeringen ofta av en traditionell syn på begreppet lekplats. Hon menar att man ofta utgår från redskapstillverkarnas utbud vilket är såväl likriktat som magert med tanke på barn med funktionsnedsättningar.⁵⁶

Miljö

Kielhofner menar att fysisk miljö utgörs av två aspekter, rum och föremål. Rum är den avgränsade och specifikt arrangerade fysiska kontexten som bestämmer vad en person gör på platsen. Utförandet av aktiviteter sker ofta i byggda miljöer och rumsligheter. Detta menar Kielhofner beror på att dessa miljöer speglar samhället miljön återfinns i. D.v.s. känner vi människor igen vilka aktiviteter som ska utföras av vilka människor i den specifika miljön. Föremål kan vara av både naturlig eller tillverkad karaktär. Deras utformning och placering i den fysiska miljön påverkar hur vi använder och interagerar med dem. T.ex. menar Kielhofner att utformningen av lekutrustning kan ha betydelse för om ett barn väljer att vara delaktig i gemensam lek eller ej.⁵⁷ Detta innebär att en byggd miljö, t.ex. en lekplats, tydligt kan begränsa ett barn med en funktionsnedsättnings möjligheter till delaktighet.⁵⁸

Hinder

Den första december år 2003 trädde Boverkets föreskrift HIN i kraft. HIN är Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. Därmed inbegriper HIN lekplatser och ska följaktligen uppfyllas på likvärdigt sätt som lag eller förordning. I föreskriftstexten sägs att hinder i form av brister i lekplatsers utformning eller utrustning skall undanröjas.⁵⁹

"Brister, som gör det svårt för barn med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att alls använda lekplatsen samt brister som gör det svårt för föräldrar med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att vistas på lekplatsen tillsammans med sina barn, bör åtgärdas"⁶⁰.

Formella direktiv

För att förbättra barns utemiljöer och lekmöjligheter finns ett antal olika krav och riktlinjer. Till dessa hör t.ex. barnkonventionen, plan- och bygglagen samt handlingsplanen.

⁵⁵Boverket (2005). *Enklare utan hinder*. 1:2 Uppl. Tillgänglig:

http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2005/enklare_utan_hinder.pdf

⁵⁶Harvard, I. (2006). S.4.5. *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁵⁷Kielhofner, G. (2012). *Model of human occupation: teori och tillämpning*. (1. uppl.). Studentlitteratur. Lund.

⁵⁸Rodger, S. & Ziviani, J. (red.) (2006). *Occupational therapy with children: understanding children's occupations and enabling participation*. Oxford: Blackwell.

⁵⁹Boverket (2003). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*. HIN. (BFS 2003:19).

⁶⁰Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*. HIN 2. (BFS 2011:13).

Krav

Boverkets föreskrifter och allmänna råd anger hur punkter angivna under krav ska eller bör anordnas. Dessa anbelangar allmänna platser och lokaler dit allmänheten har tillträde.⁶¹

Riktlinjer

Punkter som återfinns under riktlinjer anger hur något, som en följd av ställda krav, ska eller bör anordnas. Både krav och riktlinjer ska beaktas och tillämpas vid nyanordning eller ombyggnation av olika företeelser. Riktlinjerna gäller för allmänna platser och lokaler dit allmänheten har tillträde.⁶²

Barnombudsmannen

Barnombudsmannens uppdrag är att bevaka, främja och följa upp genomförandet av barnkonventionen i landsting och kommuner. Myndigheten skall även rapportera hur konventionen anammas.⁶³

Barnkonventionen

Barnkonventionen är formulerad av FN och behandlar alla barns lika rättigheter. Den ratificerades av Sverige år 1990 som strategi för att realisera konventionen. Konventionen är därmed ett verktyg för att successivt förbättra barns förutsättning. Intentionen är att konventionen och dess policyer ska beaktas i alla beslutstaganden berörande barn. Artikel nummer 3 talar om att barnets rättighet ska komma i första rummet vid alla åtgärder som berör barn. I nummer 6 och 12 sägs att barnet har rätt till sitt liv och att utvecklas. Barnet har även rätt att göra sig hörd och att dess åsikter respekteras. Artikel nummer 23 och 31 behandlar speciellt barn med fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar. FN skriver: ”Varje barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som möjliggör dess aktiva deltagande i samhället. Barnet har rätt till lek, vila och fritid”.⁶⁴

Riksdagens handlingsplan

För att förverkliga barnkonventionen antog riksdagen i maj år 2000 den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Planen utgör ett måldokument för den svenska handikappolitiken där en av de centrala delarna är att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar ska förbättras. Att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättningar i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet ska enligt den nationella handlingsplanen vara ett av funktionshinderpolitikens mål. Enligt planen bör ett tillgängligt samhälle, även för de med funktionsnedsättningar, prioriteras.⁶⁵ I enlighet med FN:s barnkonvention ska barnperspektivet finnas med i alla arbetsområden av prioritet. Barn med

⁶¹Wackerfeldt, M. (2010). *Tillgänglighetshandboken*. Filipstads kommun. Filipstad. Tillgänglig: <http://www.filipstad.se/download/18.167fb7f712709ae7e4e80008612/1380273879425/Tillg%C3%A4nglighetshandboken>

⁶²Ibid.

⁶³Barnombudsmannens hemsida. <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/om-oss/>. (20-04-16).

⁶⁴FN (1989). *Barnkonventionen*.

⁶⁵Sveriges Regering (1999). *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken*. Stockholm. (Prop. 1999/200:79).

funktionsnedsättningar riskerar i högre grad att begränsas i sin självständighetsprocess. Detta fastslås av regeringen i uppföljningen av handlingsplanen⁶⁶

RBU skriver i *Leka för livet*, att möjligheten till lek och att få pröva sig fram är en viktig del av utvecklingsprocessen mot att bli självständig⁶⁷. ”Inom ramen för den nationella handlingsplanen finns således en målsättning att förbättrad tillgänglighet ska gälla även för våra lekplatser” skriver Mattias Fredricson, f.d. förbundsjurist på RBU⁶⁸. Fredricson hävdar vidare att tillgängligheten ska utgöra ett självklart inslag i plan- och byggprocessen. Han påpekar även att kommuner och landsting bör etablera metoder för att följa upp hur barnets situation bringas till sitt optimum. Som instrument för detta föreslår han användning av t.ex. barnplaner, barnbilagor till budgeten och barnkonsekvensanalyser.⁶⁹

Barnplan och barnkonsekvensanalyser

En barnplan kan bestå av flera delar. Den kan inrymma en redogörelse för var barnen är bosatta, var de går i skolan och var det utöver sina fritidsaktiviteter. Den kan behandla hur barnens rörelsemönster ser ut. På så sätt kan t.ex. viktiga stråk och mötesplatser identifieras. Således är barnkonsekvensanalyser ett verktyg för att utreda och påvisa barns villkor och deras roll i samhället.⁷⁰ Barnkonsekvensanalyser granskar huruvida barns intressen har tillgodosetts i planer. I de fall det gjorts en avvägning mot andra intressen som visat sig starkare ska konsekvensanalysen redovisa vilka följderna blir.⁷¹

Plan- och bygglagen

Lekplatser utgör en del av den bebyggda miljön. Därmed gäller samma regler angående lekplatsers utformning som för samhällsplaneringen i stort. Enlig lag ska i princip allt som nyanläggs eller renoveras vara tillgängligt. Detta gäller även lekplatser. I arbetet med bygglagstiftningen har plan- och bygglagen en central roll. I kapitel 2 presenteras att planläggning ska främja en från social synpunkt god livsmiljö. Alltså ska offentliga platser konstrueras så att de möjliggör delaktighet för alla. Många lekplatser är lokaliserade på allmänna platser såsom fritidsanläggningar eller campingplatser. Kravet på tillgänglighet vid nyanläggning på platser av denna typ är särskilt reglerat. Av 18 § kapitel 3 i PBL följer att platserna ska kunna användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i den utsträckningen som följer av Boverkets föreskrifter.⁷² Av 1 och 6 §, *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än*

⁶⁶Sveriges Regering (2005). *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken*. (Skr. 2005/06:110).

⁶⁷RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

⁶⁸Fredricson, M. (2006). S.16. Varför tillgänglighet? *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

⁶⁹Ibid.

⁷⁰Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁷¹Skolverkets hemsida. *Barnkonsekvensanalys*. <http://www.skolverket.se/skolformer/forskola/kvalitet-i-forskolan/barnkonsekvensanalys-1.226730>. (20-04-16).

⁷²Plan- och bygglagen. Stockholm. (2010:900).

byggnader, framgår att lekplatser ska anpassas så att de ska kunna användas av både barn och vuxna med nedsatt rörelse eller orienteringsförmåga⁷³.

Boverkets föreskrifter och allmänna råd

I enlighet med 1 §, kapitel 8 PBL, går att utläsa: Allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader ska kunna användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Föreskrifterna gäller när en allmän plats nyanläggs samt när ett område för andra anläggningar än byggnader nyanläggs.⁷⁴ De allmänna råden enligt 3 § innehåller allmänna rekommendationer om utförandet av föreskrifterna och anger hur någon bör gå till väga för att realisera dessa. Boverket tillägger dock att det är upp till den enskilde att själv välja.⁷⁵

Tillgänglighet i teorin

En av de grundläggande principerna i barnkonventionen framgår av artikel 2. I denna sägs att i enlighet med konventionen ska samhället aktivt verka mot all sorts diskriminering. Alla barn har utan åtskillnad p.g.a. sin funktionsnedsättning samma rättigheter som andra grupper av barn. Alltså har alla barn rätt till lek. Denna rättighet gäller utan åtskillnad barn med funktionsnedsättningar.⁷⁶ Om detta skriver RBU: ”Att inte möjliggöra för barn med funktionshinder att leka på våra lekplatser medför därför att barnkonventionen inte förverkligas fullt ut i Sverige”⁷⁷.

Barnkonventionen finns ofta hänvisad till i övergripande dokument, främst i skolplaner. Frågorna rörande barn och deras utemiljö syns vanligast i barnkonsekvensanalyser och checklistor. Översiktsplanen är den fysiska kommunplan där de långsiktiga målsättningarna presenteras. Enligt Harvard är det i denna plan lek- och utefrågor skulle kunna få praktiskt genomslag.⁷⁸ Enligt plan- och bygglagen gäller, utan åldersinskränkningar, FN:s handlingsprogram Agenda 21. Agendan berör principen om barn och ungas deltagande i genomförandet av hållbar utveckling.⁷⁹

Det pågår försök för att finna funktionella former för barn, föräldrars och intresseorganisationers medinflytande vad gäller utformningen av barns utemiljöer. Harvard menar att barn med funktionsnedsättningar som en preciserad målgrupp underlättar möjligheterna att komma åt barnens egna önskemål. Det kan t.ex. handla om att låta miljöer växa fram i samråd med barnen för att på så sätt få ökad insyn om vad barn upplever som

⁷³Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. ALM 2. (BFS 2011:5).

⁷⁴Plan- och bygglagen. Stockholm. (2010:900).

⁷⁵Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. ALM 2. (BFS 2011:5).

⁷⁶FN (1989). *Barnkonventionen*.

⁷⁷RBU (2006).S.16. *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

⁷⁸Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁷⁹FN (1992). Agenda 21. *FN:s handlingsprogram*. Rio de Janeiro.

hinder och möjligheter. Hon belyser vidare att det krävs initiativförmåga och uppfinningsrikedom för att uppnå delaktighet i planering.⁸⁰

Tillgänglighet i praktiken

För att utreda tillgängligheten på Sveriges lekplatser har RBU gjort flertalet intervjuer. Bland de som tillfrågats återfinns områdeexperter och RBU:s distriktsföreningar. Även föräldrar till barn i lekåldern från spridda delar av landet har intervjuats. Resultatet visade att av de föräldrar som tillfrågats var det bara 2 av 10st som använde den närliggande lekparken. 80 % av föräldrarna ansåg att deras barn inte kunde utnyttja lekplatsen på grund av bristande tillgänglighet.⁸¹ Föräldraenkäten visade att familjer med barn i rullstol upplevde det särskilt svårt att nyttja lekplatser. Av de 20 % som använde den närliggande lekparken kunde 70 % av barnen gå själva eller med visst stöd.⁸²

Lekplatsens hinder för barn i rullstol är uppenbart många. Maria Prellwitz, universitetslektor och utbildningskoordinator på Luleå tekniska universitet, driver en pågående forskning kring lekplatsers tillgänglighet och användbarhet för barn med olika förmågor. I en undersökning visade hon i intervjuer med barn med funktionsnedsättningar att de uppfattade majoriteten av lekplatser som synnerligen otillgängliga. Oftast kunde de inte mer än titta på när de andra barnen lekte. Beroendet av att ha en vuxen ständigt närvarande ledde till att det inte uppstod någon naturlig kontakt med andra barn. Intervjuerna visade även att det vanligaste skälet till att familjer till barn med funktionsnedsättningar undviker att besöka lekplatser är att det inte går att ta sig fram till lekredskapen. Många av föräldrarna lyfte även problemet att det var för tungt att upprepade gånger lyfta upp barnet i lekanordningarna.⁸³ I *Olika miljöers tillgänglighet för barn med rörelsehinder - hemmet, skolan, lekplatser* presenterade Prellwitz år 2001 uppseendeväckande siffror vad gäller Norrländska lekparkers tillgänglighet. Studien visade att bara 2 av 2266st lekplatser i Norrlandslänen var alltigenom tillgängliga för funktionshindrade barn. 46st lekplatser uppgavs vara delvis anpassade. Resterande 2218st var inte anpassade för barn med funktionsnedsättningar överhuvudtaget.⁸⁴

I en undersökning gjord av *Dalanytt* år 2007 påvisades att handikappanpassade lekplatser bara fanns i 5st av länets kommuner. Trots att fler sades vara på gång var siffran densamma över ett år senare.⁸⁵ Göteborg stad uppger att endast en av stadens 450st lekplatser är tillgängliga. Samma siffra i Umeå mättes till 6 av 114st. Knappt 50 av drygt 2000st av Norrlandslänens lekplatser hade någon typ av anpassad lek. Detta påvisades i en enkät utförd bland ett fyrtiotal av kommunerna år 2001. Detta förklarades bero på bristande kunskap i frågan. Alltför låg efterfrågan och ekonomi nämndes också som orsaker till den bristfälliga

⁸⁰Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁸¹Mbuyamba, A. & Fredricson, M. (2006). "Rörelsehindrade barn stängs ute från lekplatserna". DN Debatt. *Dagens nyheter*. Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/rorelsehindrade-barn-stangs-ute-fran-lekplatserna/> (15-05-2016).

⁸²RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

⁸³Prellwitz, M. (2001). *Olika miljöers tillgänglighet för barn med rörelsehinder - hemmet, skolan, lekplatser*. Licentiatuppsats. Luleå tekniska universitet. Luleå.

⁸⁴Ibid.

⁸⁵P4 Dalarna.(2008). *Få lekplatser handikappanpassade*. Sveriges Radio. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=161&artikel=2084844> (14-05-2016).

tillgängligheten. Harvard skriver att den allra främsta orsaken var att man inte hade tänkt på saken. Hon belyser att bara 5 av de 40st undersökta kommunerna hade haft kontakt med någon handikapporganisation vid anläggningen av lekplatserna.⁸⁶

Vad definierar en tillgänglig lekplats?

För att barn med funktionsnedsättningar ska kunna delta i lekplatsens lekar utan premisser gäller specifika krav på mått för ytor, entréer och markbeläggningar. Därför är det vid planering av lekmiljöer av yttersta vikt att känna till måtten för olika hjälpmedel och hur de fungerar för att säkerställa framkomligheten.⁸⁷

Anders Falk, Anna Grönberg och Sune Johansson skriver i *Lekplats för alla*, ett program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm stad, att de krav som ställs på anpassning av lekredskap för barn med rörelsenedsättningar ofta liknar de för småbarn. De klarlägger att mycket små förändringar kan vara skillnaden mellan utestängande och välkomnande.⁸⁸ Iwarsson och Ståhl belyser dock att även om det finns tillgänglighet till lekplats och lekutrustning är det p.g.a. bristande användbarhet inte säkert att lekplatsen självt är tillgänglig. För att benämnas som användbar menar de att miljön i fråga ska kunna brukas på samma premisser av en person med en funktionsnedsättning som en person utan. Med detta åsyftar de att användbarhet är en individuell beteckning som mäter en persons enskilda tillfredsställelse.⁸⁹

De av Boverket angivna måtten för en tillgänglig lekplats bör poängteras som minimimått. Barn med funktionsnedsättningars behov varierar och beror bl.a. på funktionsförmåga, vilka hjälpmedel som används och tillgången till personlig hjälp. För barn som behöver större rullstolar eller hjälp av en eller två personer kan dessa minimimått ibland vara otillräckliga. Att enbart uppfylla minimikraven är alltså inte tillräckligt för att uppnå en miljö som fungerar för alla barn med en funktionsnedsättning.⁹⁰ Följande kriterium är framtagna främst ur tillgänglighetsaspekt för barn med olika typer av rörelsenedsättningar.

Hjälpmedel

Barnets storlek och typ av rörelsenedsättning påverkar den manuella rullstolens storlek. För de flesta manuella rullstolar behövs 1,5 x 1,5 m eller en cirkel med diametern 1,5 m för att vända.⁹¹ De eldrivna rullstolarna är ofta av större och tyngre modell vilket ställer högre krav på ytor för manövrering. Den europeiska standarden för eldrivna rullstolar (EN 12184) rekommenderar maximimåtten 0,8 x 1,4 m vid normal vinkel på benstöd och ryggstöd. Det förekommer dock även större rullstolar, speciellt för modeller som ska användas i lek. För att

⁸⁶Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁸⁷Ibid.

⁸⁸Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gatu- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

⁸⁹Iwarsson, S. & Ståhl, A. (2003). *Accessibility, usability and universal design - positioning and definition of concepts describing person-environment relationships*. Disability and Rehabilitation.

⁹⁰Svensson, E. (2015) *Bygg ikapp, För ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. Svensk byggtjänst. Hässleholm.

⁹¹Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

kunna vända med utomhusrullstolar behövs minst 2,0 x 2,0 m. Detta utrymme kan dock kräva mycket komplicerade manövrer. För att det ska vara lätt och lustfyllt att leka rekommenderas istället att man utgår från ytan 2,5 x 2,5 m eller en cirkel med diametern 2,5 m.⁹²

Gångytor och markbeläggning

För god framkomlighet på gångvägar med rullstol anger Boverket en bredd på 2 m. Godkänner ytan vändning längs vägen är 1,8 m acceptabelt. Inom en lekplats kan man beroende på omständigheterna gå ner till 0,9 m om det finns mötes- och vändutrymmen. Öppningar i staket och häckar bör vara 0,9 m. Gångytor bör vara så horisontella som möjligt med en lutning i färdriktningen på högst 1:50 respektive högst 1:100 i sidled. Kräver topografin brantare lutning måste det kombineras med vilplan. I gångriktningen bör oönskta lutningar inte överskrida 1:20 mellan 2 m långa vilplan. Höjdskillnaden mellan vilplanen ska vara högst 0,5 m.⁹³

Gångytor kräver markunderlag som är jämna, fasta och halkfria. Exempel på sådana markbeläggningar är t.ex. asfalt, betongmarkplattor och släta stenhällar. I vissa fall, t.ex. i naturmiljöer, kan hårt vattnat stenmjöl fungera. Likaså asfalt uppblandat med grus. Att med manuell rullstol ta sig fram i löst grus eller sand är tungt. Den eldrivna rullstolens tyngd gör att den sjunker ner och fastnar. Lekredskap belägna på en större yta täckt av sand kan därför tillgängliggöras med en slinga av t.ex. trätrall eller gummiplattor.⁹⁴ En körslinga/upplevelseslinga kan vara både rolig och ge bra träning. Den kan med lika stor glädje användas av såväl rullstolsburna, cyklister som rullskridskoåkare m.fl. Den kan ligga separat eller anläggas mer integrerat i lekplatsen som en alternativ väg att ta sig runt.⁹⁵ Slingan kan även ges lekvärde genom att anläggas så att den leder till ”hemliga ställen”, t.ex. genom en koja, tunnel eller något annat hemligt gömställe.⁹⁶ Ett räcke utmed upplevelsestigen kan bli ett tryggt gångstöd för rörelsehindrade och äldre⁹⁷.

Trappor

Om man bygger trappor på rätt sätt kan barn med rörelsenedsättningar ta sig upp och ner själva genom att krypa, hasa på magen, gå med kryckkäppar eller gå i bredd med någon vuxen som stöd⁹⁸. En utomhustrapp bör ha minst 3 och max 5 trappsteg⁹⁹. Om trappan innehåller mer än 8 trappsteg skall den byggas som två trapphalvor med ett vilplan emellan. Höjden på

⁹²Ibid.

⁹³Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. ALM 2. (BFS 2011:5).

⁹⁴Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

⁹⁵Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gat- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

⁹⁶RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm

⁹⁷Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gat- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

⁹⁸Ibid.

⁹⁹Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. ALM 2. (BFS 2011:5).

trappstegen rekommenderas vara 10-13 cm. Vad gäller djupet bör detta vara minst 30 cm. Sättstegen bör vara slutna för att hindra att foten kan glida in mellan trappstegen. Om det är möjligt bör det finnas en alternativ väg för att underlätta för rullstolar. En smal trappa kan vara att föredra för att kunna stödja sig i båda ledstänger. Det bör på båda sidor av trappan finnas en tvåfaldig ledstång på 70 respektive 90 cm höjd. Ledstången bör löpa intakt förbi vilplan och gå minst 30 cm förbi övre och nedre stegframkant. För att vara som mest gynnsam bör den även gå att hålla i vid infästningarna.¹⁰⁰

Ramper

Lutningen på en ramp bör vara högst 1:20 mellan minst 2 m långa vilplan. Höjdskillnaden mellan vilplanen ska vara högst 0,5 m. Helst bör vilplan finnas ungefär var 5:e m. Rampen bör vara 90-130 cm bred.¹⁰¹ Det ska finnas räcke och ett avåkningskydd som är cirka 10 cm högt och en jämn, halkfri och underhållsfri beläggning. Gällande rampens ledstänger ska det vara av samma typ som ledstänger i trappor, dvs. 0,7 respektive 0,9 m höga.¹⁰²

Sandlek

För barn med förflyttningssvårigheter är sand ett svårforcerat underlag. Det finns dock flera olika tillgängliga lösningar på sandlek. En ramp och dubbla ledstänger är ett alternativ för att överbrygga problemen. Detta hjälper många rörelsehindrade barn att lämna sina förflyttningsmedel och ta sig fram till sandlådan. Sandlådekanten är ofta svår för barn med rörelsenedsättningar att ta sig över. Att ta bort kanten på ena sidan kan därför möjliggöra för barn att krypa eller kravla in i sanden på egen hand. Det är viktigt att sitta stadigt i sanden så därför kan ett ordentligt stöd i ryggen behövas. Det kan utformas på olika sätt, t.ex. kan vinkeln mellan två sandlådekanten bilda ett bra ryggstöd.¹⁰³ Särskilda sandstolar som förankras i sanden kan vara bra för små barn. För äldre barn i rullstol kan det vara önskvärt med en sandlåda upphöjd från marken. Optimalt är då om barnet kan komma in med ben och knä under sandlådan. Vilket mått som behövs för dessa beror på typen av rullstol. Allra bäst är därför om man kan göra sandlådor i två olika höjder. Sandlådan bör även fungera för barn som står bredvid barnet i rullstol för att möjliggöra samvaro. För att inte barnet ska behöva sträcka sig är det även viktigt att tänka över bredden på kanten av lådan. För att inte nedfallen sand ska hindra tillgängligheten är det viktigt att ytan under och i anslutning till sandlådan

¹⁰⁰Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gatu- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

¹⁰¹Ibid.

¹⁰²Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. ALM 2. (BFS 2011:5).

¹⁰³Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gatu- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

hålls ren med skötsel.¹⁰⁴ Har man istället en ramp som går ned i sandlådan måste den gå in under markytan. Detta för att det annars riskerar att bildas en grop framför rampen.¹⁰⁵

Gungor

Fredrika Mårtensson är docent och lektor i miljöpsykologi med utemiljöns betydelse och för människors hälsa och välbefinnande som specialområde. Hon har i studier uppmärksammat att barn, med funktionsnedsättningar eller inte, upplever lycka och frihet av att gunga.¹⁰⁶

Gungor för en person behöver ett mått på minst 40 cm mellan infästningarna för att både äldre barn och vuxna ska kunna gunga. Kompisgungor är en gungmodell som blivit mycket populär och har många fördelar ur tillgänglighetssynpunkt. I dessa gungor kan barn gunga hur de vill, sittande, på rygg eller på mage. De kan gunga själva eller tillsammans med andra barn eller en vuxen.¹⁰⁷

Vattenlek

Vatten är ett fascinerande lekmaterial och ger även barn med svåra funktionsnedsättningar möjlighet att vara aktiva och experimenterande. Vattnet stimulerar alla sinnen, det kan kännas varmt eller svalt mot huden och låta och se ut på många sätt.¹⁰⁸ Även barn i rullstol bör kunna ta del av vattenlek. Vattenytan bör därför vara upphöjd ca 50 cm över marken. Kanten kring vattnet bör inte vara så bred att barn i rullstol behöver sträcka sig.¹⁰⁹ Utformas vattenleken i marknivå bör detta göras utan kanter för att underlätta för barn med rullstol eller andra hjälpmedel att komma nära inpå. Görs skålningen tillräckligt stor kan barnet åka ner i det tunna lagret med vatten.¹¹⁰

Klätterlek

Genom att klättra och klänga övar barn upp sin rörelseförmåga. I klätter- och klängredskapen kan barn testa sin förmåga och sina yttersta gränser. Lekplatsens klätterställningar är ofta för avancerade för barn med rörelsesvårigheter. Med små förändringar, som t.ex. ledstänger utmed sidorna, kan även vissa barn med funktionsnedsättningar använda klätterställningar. Med träbryggor kan hjälpmedel ges möjlighet att komma upp i klätterställningen. En fantasibild eller en spännande skulptur kan också vara ett bra klätterredskap och ge barn med omfattande rörelsenedsättningar en utmaning.¹¹¹

¹⁰⁴Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

¹⁰⁵RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

¹⁰⁶Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken*. Doktorsavhandling. Sveriges lantbruksuniversitet. SLU. Alnarp.

¹⁰⁷Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gatu- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

¹⁰⁸Ibid.

¹⁰⁹Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

¹¹⁰Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gatu- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

¹¹¹Ibid.

Rutschkana

En rutschbana kan utgöra en stark lockelse för barn med rörelsenedsättningar och ge stora träningsmöjligheter. Om trappan upp kompletteras med en ramp med ledstång och rep kan många barn själva ta sig upp genom att hasa, krypa eller gå. En del barn kan också förflytta sig uppför trappan om den är försedd med räcken på båda sidor och har låga trappsteg. Många alternativa sätt att ta sig upp, med olika svårighetsgrad, gör det hela roligare och är bra träning. Det är viktigt att rutschbanan planar ut ordentligt nedtill så att barnen hinner sakta ner farten och stanna innan de stiger av. En rutschbanas bredd bör vara 45 cm för att man skall kunna hålla sig i kanten och skall ha en avslutningsfas som är minst 50 cm lång. Många barn med en rörelsenedsättning behöver ett litet lägre räcke i förlängningen av rutschkanan för att kunna förflytta sig bort från den. På en bred bana kan den som behöver extra stöd åka två tillsammans.¹¹²

Kojor och lekstugor

Eftersom rullstolar behöver mycket svängrum är det bra om lekhus är något större än de traditionella modellerna¹¹³. Entréer behöver ha en fri bredd på minst 0,5 m för att rullstolar ska kunna beträda kojan eller lekstugan. De bör heller inte finnas kanter, trappsteg eller trösklar. Nivåskillnader mellan inne och ute bör istället fångas upp av en liten ramp eller en avfasning. Ska kojan eller lekstugan kunna nyttjas av barn i eldriven rullstol bör det finnas en fri yta med minst 2,5 m i diameter för att medge vändning. Även med detta mått kan manövrer vara komplicerade. En bättre lösning är därför två utgångar eller att öppningen är betydligt bredare än 0,9 m.¹¹⁴ Fönsterhöjden bör vara ganska låg så att även barn i rullstol kan titta ut eller handla över disk i låtsasaffärer¹¹⁵.

Sittplatser

Tillgängliga sittplatser för personer med rörelsenedsättningar bör ha stöd för ryggen och sitthöjden 45-50 cm. Soffor ska ha armstöd för att underlätta att sätta sig och ta sig upp igen. Avståndet mellan armstöden bör inte vara längre än 40-45 cm. Armstödet ska helst skjuta ut ca 7 cm från själva sittytan. Armstöden bör löpa förbi bänkens framkant för att kunna greppas då man sätter sig.¹¹⁶ Bredvid behövs fritt utrymme för att möjliggöra parkering av hjälpmedel eller barnvagn. Vad gäller bord behöver en person i rullstol fritt utrymme under bordet för fötter och knän. Den fria höjden under bordet ska helst vara minst 70 cm samt en bredd på 80 cm. Rekommenderat djup är 60 cm.¹¹⁷ Bordsben eller hög sarg bör undvikas vid bord i ”barnhöjd” då detta hindrar barn i mindre rullstolar att komma nära intill. Ska bordet vara

¹¹²Ibid.

¹¹³Ibid.

¹¹⁴Svensson, E. (2015) *Bygg ikapp, För ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. Svensk byggtjänst. Hässleholm.

¹¹⁵Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gat- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

¹¹⁶Ibid.

¹¹⁷Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. ALM 2. (BFS 2011:5).

sambyggt med en bänk bör en långsida lämnas fri för de som vill sitta kvar i rullstolen. Alternativt kan bordytans kortsida skjuta ut ca 60 cm förbi bordsbenen.¹¹⁸

Skydd

Barn med funktionsnedsättningar har extra stort behov av skydd mot regn, sol och vind. Många av dem kan inte springa sig varma eller att snabbt själva söka upp skyddade platser vilket innebär begränsade möjligheter att själva reglera sin kroppstemperatur.¹¹⁹

Handikappanpassad toalett och parkeringsplats

För att en verksamhet smidigt skall kunna besökas av barn med rörelsenedsättningar kan det vara avgörande om det finns en tillgänglig parkeringsplats. Att kunna besöka en anpassad toalett är också viktigt och kan vara en orsak till att lekplatsen inte utnyttjas. Om toalett finns i en närliggande byggnad måste det finnas ramp upp till ingången så att en rullstolsburen person kan ta sig in. En informationsskylt kan med fördel informera om parkens möjligheter och handikappanpassningar.¹²⁰

Skötsel och underhåll

En lekplats ska inte bara anläggas. Även om gestaltningen är en viktig del av hur lyckad en lekplats blir behövs kontinuerlig skötsel och underhåll för att kvaliteten ska kunna upprätthållas i längden. Är t.ex. den upphöjda sandlådan tömd på sand och detta inte åtgärdas är det meningslöst att satsa på just den formen av specialanpassning.¹²¹ RBU förespråkar att en utarbetad skötselplan ska upprättas och följas. Enligt RBU är detta ett välinvesterat arbete då de menar att en välskött lekplats löper mindre risk att vandaliseras¹²².

Fallstudie

Enligt Gary Kielhofner består miljön av flera aspekter som påverkar människors aktivitetsutförande, däribland sociala, kulturella och ekonomiska. Detta menar Kielhofner kan påverka hur kommunen bestämmer vad de ska lägga pengar på eftersom människor i jakt på sociala aktiviteter tenderar att söka sig till en centrumpunkt. Stadens centrum är således en naturlig samlingsplats.¹²³ Grundat på detta resonemang har jag valt att undersöka hur två av Uppsalas mest påkostade centrumnära lekplatser hanterar frågan om tillgänglighet. Undersökningen består av två olika delar varav den ena utgörs av en fallstudie. Jag har i denna undersökt lekplatsernas tillgänglighet för barn med rörelsenedsättningar. Undersökningen baseras på de kriterier som presenterats i föregående avsnitt, *Vad definierar en tillgänglig lekplats?* Fallstudien bör inte ses som en strukturerad studie av protokolltyp

¹¹⁸Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gat- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

¹¹⁹Ibid.

¹²⁰Ibid.

¹²¹RBU. *Att välja lek*. <http://www.rbu.se/rad-och-stod/lekplats/att-valja-lek>. (21-04-2016).

¹²²RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar.

Hässleholm.

¹²³Kielhofner, G. (2012). *Model of human occupation: teori och tillämpning*. (1. uppl.). Studentlitteratur. Lund.

utan är grundad på mitt övergripande intryck av parkernas grad av tillgänglighet. Jag har efter att ha undersökt de båda lekplatserna jämfört dem med varandra för att tydliggöra hur dess utformning skiljer sig åt ur tillgänglighetsaspekt. Del två grundas på intervjuer med arkitekterna till lekplatserna för att se hur de tänkt och planerat kring tillgängligheten. Intervjuguiden hittas som bilaga under källförteckningen.

Bild: Skärmdump ur Uppsala kommuns film om Pelle Svanslös lekplats. Filmen är producerad av Spider Stockholm. Nedladdat. Sökord: Pelle Svanslös park (01-05-16).

Pelle Svanslös park ”Pelleparken”

I Engelska parken i Uppsala, precis bakom universitetsbiblioteket Carolina Redeviva, ligger Pelle Svanslös lekplats. Lekplatsen invigdes år 2014, lagom till Pelles 75 års jubileum. Enligt skaparna till lekplatsen, Lekplatsbolaget, dök 3000st människor upp till invigningen i juni år 2014.¹²⁴ Sedan dess har lekplatsens popularitet bara fortsatt att öka. Lekplatsbolaget består av projektledare, konstnärer, industridesigners och hantverkare som formger, bygger och uppför nyckelfärdiga lekplatser. Företaget håller själva i både penna och hammare och skapar vad de själva benämner som handgjorda och unika lekmiljöer.¹²⁵ Lekplatsen har blivit belönad med både Årets stadsmiljöpris¹²⁶ och Årets finaste nybygge¹²⁷.

I Karolina Bergströms, journalist på *Uppsala Nya Tidning*, artikel ”Pelle Svanslös parken prisas”, berättar Lekplatsbolaget att arbetet med lekplatsen krävde flera olika typer av förberedelser. Lekredskapen testades under arbetets gång av en grupp barn för att se hur det fungerade i verkligheten.¹²⁸ Ivar Inkapööl, industridesigner på Lekplatsbolaget, påpekar att alla de regler som finns att ta hänsyn till vad gäller lekplatsers utformning kan innebära viss proble-

¹²⁴Lekplatsbolagets hemsida. *Pelle Svanslös*. <http://lekplatsbolaget.se/projekt-3/pelle-svanslos/>. (26-04-16).

¹²⁵Lekplatsbolagets hemsida. <http://lekplatsbolaget.se/> (05-04-2016).

¹²⁶Bergström, K. (02-11-2015). Pelle Svanslös parken prisas. *Uppsala Nya Tidning*. Uppsala.

¹²⁷Sjöberg, M. (26-04-2015). Pelles park finaste nybygget... *Uppsalatidningen*. Uppsala.

¹²⁸Bergström, K. (02-11-2015). Pelle Svanslös parken prisas. *Uppsala Nya Tidning*. Uppsala.

matik när det kommer till tillgängligheten. ”Ibland kan välvilliga tankar och åtgärder hamna i konflikt. En del tillgänglighetsfaktorer kan göra bygget mer komplext – om man vill skapa en lekplats av annat än bara standardkomponenter” säger han. För Lekplatsbolaget definieras en tillgänglig lekplats som: ”En plats för alla”. Inkapööl menar att det handlar om att bygga tillgängligt men även att se till ha tydliga avgränsningar på lekplatsen och tillgodose basala behov som att erbjuda en handikappanpassad toalett. ”Vi ser även betydelse i att undanbe beställaren att tillåta kommersiell verksamhet som kiosker eller kaféer i närheten om möjligt. Att ha ont om pengar kan också begränsa att föräldrar känner sig bekväma där” påpekar han.¹²⁹

Lekplatsbolagets vision är att göra delar av lekplatsen tillgängliga. De anpassar även byggnationen beroende på beställarens önskemål då företaget tror att olika intressegrupper har olika behov. Nackdelarna med att skapa en tillgänglig lekplats är enligt Inkapööl att det ibland innebär svårigheter i skapandet av utmanande lekmiljöer. ”Vi vet inte vad forskningen säger om vikten av utmaning versus total tillgänglighet, men känner vikten av att fördjupa oss i detta” avslutar han.¹³⁰

Undersökning

Även om Pelle Svanslös park är mycket estetiskt attraktiv och nästintill kan liknas ett undervisande konstverk av Gösta Knutssons litterära arv, är tillgängligheten bristfällig. Varenda liten detalj kan härledas till Pelle och de andra katternas värld men det finns t.ex. varken trappsteg eller handtag in i den gammeldags buss som ska ta de små besökarna till ”Skogstibble”. Gungorna går inte använda för den som har dålig balans och detsamma gäller lekredskapen. Av alla de gammeldags lekhus som finns är det bara ett enda som kan beträdas med rullstol eller andra hjälpmedel. Övriga är antingen för små eller hindras av en tröskel. Markunderlaget utgörs visserligen av konstgräs men att döma av kullar och branta broar tycks detta snarare vara för grässets estetiska egenskaper än en anpassning.

Överlag känns lekparkens utformning ur tillgänglighetssynpunkt något förlegad för en såpass nyanlagd och påkostad lekplats. Dess lekvärdesmässiga mycket höga kvalitet gör detta faktum än tydligare. Det är mycket synd att parken är otillgänglig. Det hade räckt men små åtgärder för att möjliggöra alla barns delaktighet i den vackra och inspirerande lekparken. Sammanfattningsvis upplevs parken, sina konstnärliga kvaliteter tilltrots, som inte fullt ut genomarbetad vad gäller tillgängligheten.

¹²⁹Inkapööl, I. (2016). Industridesigner Lekplatsbolaget. Digital intervju om arbetet med tillgänglighet på Pelle Svanslös park. (03-05-16).

¹³⁰Ibid.

Bildpresentation

Otillgängligt i Pelleparken:

För att kunna brukas av barn med nedsatt balans behöver cyklarna även stöd för bålen.

*”Fisklotteriet” är för smalt för att kunna beträdas och manövrera bakom med hjälpmedel.
Det har även en rejäl tröskel.*

Ingen av gungorna kan användas av barn med nedsatt balansförmåga.

Bussen saknar fotsteg och handtag för att ge stöd och underlätta för barn med rörelsened-sättningar att förflytta sig från hjälpmedel.

Labyrinten är för smal för att kunna brukas av barn med hjälpmedel.

Många hus är trånga och mycket svåra eller omöjliga att manövrera inuti med hjälpmedel.

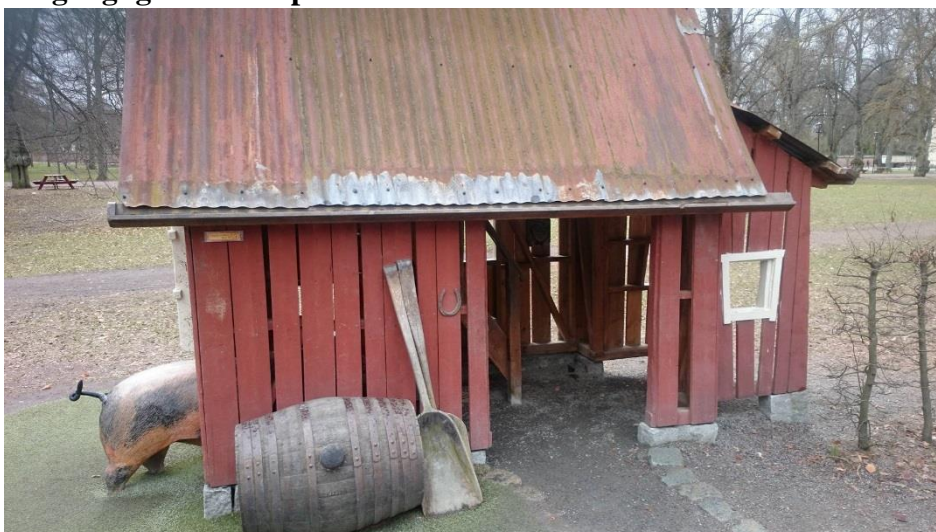

Trösklar hindrar några av husens entréer från att beträdas med hjälpmedel.

Brons lutning kan göra den svår att beträda med hjälpmedel och för dem med nedsatt muskelkapacitet.

Tillgänglig lek i Pelleparken:

Ett av husen har gjorts utan nivåskillnad mellan ute/inne.

Markunderlaget utgörs till stora delar av konstgräs.

Barn i behov av ryggstöd kan sitta på cirkustältets nedre parkett.

Det finns en anpassad toalett i direkt anslutning till parken.

Bilder: S, Wångmar (2016). Landskapsarkitektstudent. SLU Alnarp. Fotografier från Pelle Svanslös park i Engelska parken. Uppsala. Tagna 04-16.

Bild: Widerlöv&co. Översiktligt fotografi av Stadsparken i Uppsala. Nedladdat. Sökord: Stadsparken. (01-05-16).

Stadsparken

År 2002 invigdes en tillgänglig lekplats i centrala Uppsala. Lekplatsen, belägen i hjärtat av den välkända stadsträdgården, är en viktig lek och mötesdestination för såväl stadens invånare som turister. Lekparken var enligt parkplanerare Rita Engberg, länets första i sitt slag och kom till genom ett samarbete med RBU Uppsala och Uppsala kommun.¹³¹ ”Det som också är speciellt är att vi på kommunen redan diskuterat möjligheten att bygga en lekplats som var tillgänglig för funktionshindrade barn när vi blev uppvaktade av RBU-föreningen” säger hon i en intervju med RBU. Engberg berättar att det vid anläggningen av lekplatsen fanns kommunala tillgänglighetsmedel. ”Men när vi rev den gamla lekplatsen så lät vi heller inte lekredskapen gå på tippen utan återanvände dem” tillägger hon. Hon påpekar att maskineriet kring anläggningen av en tillgänglig lekplats är omfattande. Att hitta rätt leverantörer av lekutrustning och entreprenörer som arbetar efter EU:s regler är långt ifrån okomplicerat. Dessutom påpekar Engberg att det inte bara ska finnas pengar till anläggning utan även till drift. ”Läget är också viktigt, en tillgänglighetsanpassad park som ingen använder är dålig ekonomi”.¹³²

Skaparen av lekparken, Landskapsarkitekten Håkan Qvarnström, har en gedigen historia i branschen. Han har under sina år som yrkesverksam i Uppsala varit inblandad i alltifrån promenaden längs Fyrisån, restaureringen av Carolina Redeviva till lekparken i Stadsparken. Tillgänglighetsaspekten har alltid varit en naturlig del i arbetet menar Qvarnström. Kanske

¹³¹RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

¹³²Ibid. S.30.

extra mycket p.g.a. hans egna erfarenheter av att ha en son med en medfödd CP-skada. Enligt Qvarnström handlar god tillgänglighet inte så mycket om anpassade lekredskap. Han menar snarare att det ligger stor problematik i de fundamentalistiska normer som många gånger genomsyrar planeringen. Håkan påpekar att anpassningen av en lekplats, snarare än att domineras av exakt vilka mått och krav som står i handböckerna, handlar om att se till användbarheten för alla barn.¹³³

”Vi får inte tro att vi ska styra barnens lek. En tillgänglig lekplats är en lekplats som erbjuder bra förutsättningar för lek. Där ska finnas varierad lek i rumsliga miljöer som ser till olika generationers behov”. Qvarnström belyser att barn, framförallt barn med funktionsnedsättningar, ofta har sällskap av vuxna. Därför är det ur tillgänglighetssynpunkt lika viktigt att se till att det finns sittplatser med uppsikt i skyddade från blåst och regn. ”Ett behagligt klimat är ett kriterium för att de vuxna ska kunna backa och låta barnen styra leken själva”¹³⁴.

Qvarnström menar att det oftast inte handlar om att skapa specifika anpassade miljöer utan snarare att se till sådant som är positivt för alla. Detta menar han ofta varken kräver stora eller kostsamma åtgärder. Qvarnström tillägger att det i grund och botten faktiskt inte handlar om att planera för alla. Det handlar om att inte planera bort några, säger han. Han är noga med att belysa att visionen om tillgänglighet hos planerare generellt sett är hög och att det satsas mycket resurser inom lekområdet. Enligt Qvarnström är behovet av lekplatser stort och han ser inte den omfattande tillgängligheten i Stadsparken som ett skäl för att anpassningen i närliggande lekplatser skulle hämmas. Qvarnström menar snarare att det viktigaste för att öka Uppsalas tillgänglighet i framtiden är att bredda trycket och avlasta Stadsparken. ”Parkens popularitet i kombination med den ständiga förtätningen av staden leder till ett högt slitage som ställer höga krav på skötsel och underhåll”¹³⁵.

Kommunens landskapsarkitekt Helena Espmark yttrar dock i en intervju i RBUs årsrapport att detta inte kommer innebära att alla lekplatser i kommunen blir lika tillgängliga som den i Stadsparken. ”Men vi använder oss av den kunskapen vi fått” tillägger hon. Espmark menar att det är omöjligt att bygga lekplatser av samma standard överallt, det är alltför kostsamt ekonomiskt. Däremot menar hon att kommunen alltid försöker göra några redskap tillgängliga vid såväl upprustning som nyanläggning. Enligt Espmark är det bästa med just lekplatsen i Stadsträdgården att hela lekplatsen är tillgänglig. Hon påpekar även att dess centrala läge är en viktig faktor för att alla ska ha möjlighet att ta sig dit.¹³⁶

Undersökning

Lekplatsens stora areal rymmer alla tänkbara aktiviteter, tillgängliga för alla. Det finns ramper till allt över marknivå vilket gör att man som rullstolsburen kan röra sig både inuti lekhuset och upp till rutschbanan. Lekredskap som t.ex. gungdjur, gungor och snurrstol har alla omfattande stöd och kan därmed brukas av barn med olika typer av balans- och rörelsenedsättningar.

¹³³Qvarnström, H.(2016). Landskapsarkitekt Uppsala kommun. Intervju om arbetet med tillgänglighet på Stadsparken. Uppsala. (18-04-16).

¹³⁴Ibid.

¹³⁵Ibid.

¹³⁶RBU (2006). S.31. *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

ar. Markunderlaget utgörs delvis av gummi-asfalt vilket gör att det är lätt att ta sig fram med hjälpmedel samtidigt som man kan trilla utan att slå sig. Dynamiskskapande nivåskillnader i marken har tagits upp av avfasningar eller ramper. Det finns tom. en platt bro av trätrall som alternativ för dem med muskelned-sättningar, platstillverkad av Håkan Qvarnström själv. Som helhet är lekparken lika tillgänglig som spännande och skvallrar om ett samarbete mellan gestaltare och anläggare med såväl kunskap som leklust.

Bildpresentation

Tillgänglig lek i Stadsparken:

Det finns en variation av olika typer av lekredskap med stöd.

Det finns olika typer av tillgängliga gungor.

Det finns sandlek i olika höjdnivåer med fritt utrymme under.

Bron är platt och har gjorts tillgänglig med avfasningar i gummimatta.

Rutschkanor och dyl. har tillgängliggjorts med omfattande ramper som leder upp till såväl redskap som utblickspunkter.

Bilder: S, Wångmar (2016). Landskapsarkitektstudent. SLU Alnarp. Fotografier från Stadsparken i Uppsala. Tagna 04-16.

Slutsats

Som RBU hävdade redan för snart tio år sedan är det hög tid att se över, renovera och byta ut alla de lekplatser som växte fram för några decennier sedan¹³⁷. Trots detta är samhället, år 2016, inte tillgängligt för alla. Med dagens välutvecklade hjälpmedel och kunskapen om barn med funktionsnedsättnings behov handlar hindren inte längre om funktionsnedsättningarna i sig. Problematiken återfinns istället i miljön och dess utformning. Det förefaller i enlighet med vad Maria Prellwitz hävdar, således vara miljön som skapar begreppet funktionshinder.¹³⁸

Otillgänglighet på lekparker verkar, som t.ex. i Pelleparken, ofta utgöras av hinder av enkel natur. Hinder som snarare än i illvilja, tycks ha uppstått som ett resultat av gestaltarens obetänksamhet eller förutfattande meningar vad gäller lekvärde och ekonomi. Under 5 § i *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser* sägs: "Med enkelt avhjälpna hinder avses sådana hinder som med hänsyn till nyttan av åtgärden och förutsättningarna på platsen kan anses rimliga att avhjälpa. De ekonomiska konsekvenserna får inte bli orimligt betungande"¹³⁹. Det handlar i de flesta fall inte om några stora justeringar för att skapa lek för alla. En så enkel anpassning som ett handtag, ett ryggstöd eller ett trappsteg kan vara skillnaden mellan ett tillgängligt och otillgängligt lekredskap. Dessa anpassningar innebär varken stora insatser eller ekonomiska påfrestningar om de görs redan vid nyanläggning¹⁴⁰. Skriften "*Mer än bara lite kul. En skrift om hur vi kan utveckla fritiden för barn och unga med funktionsnedsättningar*" handlar om organiserade fritidsverksamheter. Den är utgiven av Handikappförbundens samarbetsorgan HSO i samarbete med Barnombudsmannen. På sidan 55 ges följande råd:

"Tänk på att tillgänglighet i första hand handlar om anpassning av verksamheten. Fysiska hinder finns men ska inte överbetonas. Anpassning berör alltså inte bara omfattande och dyra ombyggnader av lokaler eller införskaffande av specialutrustning. Det kan i stället vara fråga om "smarta" lösningar, ett annat sätt att tänka"¹⁴¹.

Min studie av Stadsparken bevisar att lekplatser kan innehålla rikligt med sådant som idag betraktas som specialanpassningar utan att de upplevs som "institutionaliserade" eller tråkiga för barn som mer obehindrat styr sin egen framfart. Strävan borde följaktligen vara att utforma den tillgängliga leken så att den förnöjer alla barn. Med utgångspunkt i detta förefaller det viktigt att genom goda exempel motbevisa idéerna om att de anpassade lekredskapen skulle reducera lekens värdefulla utmaningar för barn utan funktionsnedsättningar. Innovativa krafter bevisar gång på gång bevisar att det går att bygga

¹³⁷Ibid.

¹³⁸Prellwitz, M. (2001). *Olika miljöers tillgänglighet för barn med rörelsehinder - hemmet, skolan, lekplatser*. Licentiatuppsats. Luleå tekniska universitet. Luleå.

¹³⁹Boverket. *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*. HIN 2. (BFS 2011:13).

¹⁴⁰RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

¹⁴¹Rinna, T. (2007). S.55. *Mer än bara lite kul. En skrift om hur vi kan utveckla fritiden för barn och unga med funktionsnedsättningar*. Handikappförbundens samarbetsorgan.

bort höga hinder och onödiga barriärer om viljan, kunskapen och leklusten finns¹⁴². Precis som RBU skriver är det fullt möjligt att öppna för leken när den är som bäst och omfatta alla oavsett förutsättningar och egna fysiska hinder¹⁴³.

Slutdiskussion

I mångt och mycket bör resonemanget vid utformningen av lekplatser behandla olikheter som en tillgång. Harvard menar att planerare alltid bör ställa sig frågan om man genom utformningen av lekmiljön kan understödja barn med funktionsnedsättnings deltagande i lek. Hur uppkommer utanförskapet och går det att förhindra eller övervinna genom en god fysisk planering?¹⁴⁴

Detta arbete fokuserar främst på rörelsenedsättningar vilket kan tendera att förenkla problematiken gällande tillgänglighet. Precis som vid andra planeringssituationer kan det finnas planeringsdirektiv som i en praktisk planeringssituation visar sig vara direkt motsägelsefulla. Vad gäller tillgängligheten handlar detta ofta om olika funktionsnedsättnings skilda behov rörande miljöns utformning. Enligt Håkan Qvarnström måste man i slutändan ofta välja vilka funktionsnedsättningar man ritar för¹⁴⁵. Att alla lekparken inte kan byggas alltigenom anpassade för alla typer av funktionsnedsättningar är förståeligt. Det finns det enligt Helena Espmark, landskapsarkitekt på Uppsala kommun, helt enkelt varken ekonomiskt kapital eller efterfrågan för¹⁴⁶. Att mer ingående studera de ekonomiska aspekterna i att bygga tillgängligt hade varit en intressant vidareutveckling av mitt arbete.

För att de befintliga kraven som presenteras i den förefintliga bygglagstiftningen ska efterlevas krävs det enligt Mattias Fredricson att kommuner, byggföretag och andra inom plan- och byggprocessen samarbetar. Han menar att tillgänglighet, precis som vid andra projekt, behöver bli en självklar del vid anläggning och renovering av lekplatser.¹⁴⁷ Som basal grund för arbetet berörande tillgänglighet bör kommunen inneha ett grundläggande handlingsprogram, policydokument eller riktlinjer rörande barn med funktionsnedsättningar¹⁴⁸. I kommunernas översiktsplan beskrivs kommunens långsiktiga mål för användning av mark, vatten och byggande. Genom planen tillgängliggörs den lagstadgade hanteringen för invånarnas information och inflytande.¹⁴⁹ Problem blir på denna fysiskt praktiska detaljeringsnivå synliga och konkreta. Därför verkar det till synes finnas goda skäl att i översiktsplanen ange vad som ska uppnås i olika lekmiljöer och dess åtkomlighet för

¹⁴²RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

¹⁴³Ibid.

¹⁴⁴Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

¹⁴⁵Qvarnström, H.(2016). Landskapsarkitekt Uppsala kommun. Intervju om arbetet med tillgänglighet på Stadsparken. Uppsala. (18-04-16).

¹⁴⁶RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

¹⁴⁷Fredricson, M. Varför tillgänglighet? *Leka för livet* (2006). RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

¹⁴⁸Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting. Stockholm.

¹⁴⁹Näringsdepartementet RS N. Plan- och byggförordning. Plan- och bygglagen. (2011:338).

olika bostadsområden och kommundelar. Frågor på mer detaljerad nivå är lämpliga att ta upp i detaljplan och områdesbestämmelser. Där kan kommunen redovisa förhållanden direkt rörande tillgängligheten på specifika platser.

Vidare skulle arbetet för ökad tillgänglighet kunna främjas med hjälp av datainsamling med geografiskt bestämd åldersinriktad statistik beträffande barn med funktionsnedsättningar. Detta för att underlätta utvecklingen av miljöer efter dessa barns specifika rörelsemönster och behov. Data av denna typ skulle innebära en möjlighet för kommunen att identifiera och avhjälpa hinder på eller längs stråk som leder till lekplatser eller andra mötesplatser viktiga för dessa barn. Det skulle även öka möjligheterna att åtgärda och investera i lekplatser på de platserna med störst behov och efterfrågan.¹⁵⁰ Jag har p.g.a. arbetets begränsning inte studerat potentiella fördelar och nackdelar med ett arbete av denna typ mer ingående.

Jag har i detta arbete genomfört två semistrukturerade kvalitativa intervjuer med skaparna av lekplatserna Pelle Svanslös park och Stadsparken. Mitt urval bland Uppsalas lekparkar baserades på dess läge samt att det är två av kommunen påkostade och av olika skäl mycket positivt uppmärksammade lekplatser. Jag har inte intervjuat någon på Uppsala kommun för att ta del av deras tankar vad gäller tillgänglighet. Det hade varit en relevant aspekt att fråga hur de anser att de idag uppfyller tillgänglighetskraven på lekplatser samt om och hur de planerar för en tillgängligare framtid.

Det verkar slutligen bli en gestaltungsuppdrag för landskapsarkitekten, teknikern eller designern att jämföra mellan det egna yrkeskunnandet, ekonomi och de riktlinjer och rekommendationer som finns för tillgänglighet och säkerhet. Sammanfattningsvis tyder mina studier på att dagens samhälle överlag är ense om att arbetet för att göra lekplatser anpassade så att alla barn kan leka och bli förstärkta utan att behöva förklara sin funktionsnedsättning är en tillgänglighetsfråga av rang. När ”snubbeltrådarna” är kapade så är det fritt fram för leken.

¹⁵⁰Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och landsting, Stockholm.

Källförteckning

Otryckta källor

Muntliga källor

Inkapööl, I. (2016). Industridesigner Lekplatsbolaget. Digital intervju om arbetet med tillgänglighet på Pelle Svanslös park. (03-05-16).

Qvarnström, H. (2016). Landskapsarkitekt Uppsala kommun. Intervju om arbetet med tillgänglighet på Stadsparken. Uppsala. (18-04-16).

Bilder

Skärmdump ur Uppsala kommuns film om Pelle Svanslös lekplats. Filmen är producerad av Spider Stockholm. Nedladdat. Sökord: Pelle Svanslös park (01-05-16).

Widerlöv&co. Översiktligt fotografi av Stadsparken i Uppsala. Nedladdat. Sökord: Stadsparken. (01-05-16).

Personlig samling

S, Wångmar. Landskapsarkitektstudent. SLU Alnarp. Fotografier från Pelle Svanslös park i Engelska parken. Uppsala. Tagna 04-16.

S, Wångmar. Landskapsarkitektstudent. SLU Alnarp. Omslagsbild. Föreställande Sofia Wångmar och Helena Wångmar. Liseberg. Göteborg. Taget 07-97.

S, Wångmar (2016). Landskapsarkitektstudent. SLU Alnarp. Fotografier från Stadsparken i Uppsala. Tagna 04-16.

Elektroniska källor/Internet

Mbuyamba, A. & Fredricson, M. (2006). "Rörelsehindrade barn stängs ute från lekplatserna". DN Debatt. *Dagens nyheter*. Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/rorelsehindrade-barn-stangs-ute-fran-lekplatserna/> (15-05-2016).

Barnkonventionen (1989). FN. <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>. (20-04-16).

Barnombudsmannens hemsida. <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/om-oss/>. (20-04-16).

Habilitering och Hälsa Stockholm läns landstings hemsida. *Rörelsenedsättning*. <http://habilitering.se/funktionsnedsattningar/rorelsenedsattning>. (17-05-2016).

Lekplatsbolagets hemsida. *Pelle Svanslös*. <http://lekplatsbolaget.se/projekt-3/pelle-svanslos/>. (26-04-16).

P4 Dalarna.(2008). *Få lekplatser handikappanpassade*. Sveriges Radio. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=161&artikel=2084844> (14-05-2016).

RBU:s hemsida. *Att välja lek*. <http://www.rbu.se/rad-och-stod/lekplats/att-valja-lek>. (21-04-2016).

Skolverkets hemsida. *Barnkonsekvensanalys*. <http://www.skolverket.se/skolformer/forskola/kvalitet-i-forskolan/barnkonsekvensanalys-1.226730>. (20-04-16).

Socialstyrelsens hemsida (2009).

Frågor och svar om funktionsnedsättning och funktionshinder, användning av begreppen <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar>.<https://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/> (05-04-16).

Tryckta källor

Berk, L.E. (2009). *Child development*. (8. ed.) Boston: Allyn and Bacon/Pearson.

Boverket (2003). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*. HIN. (BFS 2003:19).

Boverket (2005). *Enklare utan hinder*. 1:2 Uppl. Tillgänglig: http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2005/enklare_utan_hinder.pdf

Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. ALM 2. (BFS 2011:5).

Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*. HIN 2. (BFS 2011:13).

Brandt, E.N. & Pope, A.M. (red.) (1997). *Enabling America assessing the role of rehabilitation science and engineering*. Washington, D.C.: National Academy Press.

Bergström, K. (02-11-2015). *Pelle Svanslös parken prisas*. *Uppsala Nya Tidning*. Uppsala Tillgänglig: <http://www.unt.se/start/pelle-svanslosparken-prisas-3951615.aspx>. (28-04-2016).

Case-Smith, J., Allen, A.S. & Pratt, P.N. (red.) (1996). *Occupational therapy for children*. (3. ed.) St. Louis: Mosby.

Falk, A. Grönberg, A. & Johansson, S. (2000), *Lekplats för alla. Program för handikappanpassning av lekplatser i Stockholm Stad*. Gat- och fastighetskontoret. Stockholm Stad. Stockholm.

FN (1992). Agenda 21. *FN:s handlingsprogram*. Rio de Janeiro.

Fredricson, M. *Varför tillgänglighet? Leka för livet* (2006). RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm.

Harvard, I. (2003). En studie om lekplatsen för barn med funktionshinder. *Från barnolycksfall till barn rätt till säkerhet och utveckling*. Bilagedel. Stockholm. (SOU 2003:127).

Harvard, I. (2006). *Mer åt fler på lekplatsen. Bra lekplats för barn med funktionshinder blir en bättre lekplats för alla*. Sveriges kommuner och Landsting. Stockholm.

Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. (3., rev. utg.) Stockholm: Natur och kultur.

Iwarsson, S. & Ståhl, A. (2003). *Accessibility, usability and universal design - positioning and definition of concepts describing person-environment relationships*. Disability and Rehabilitation.

Kielhofner, G. (2012). *Model of human occupation: teori och tillämpning*. (1. uppl.) Studentlitteratur. Lund.

Lawton, M.P. & Nahemow, L. (1973). *Ecology and the aging process*. Eisendorfer.

Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken*. Doktorsavhandling. Sveriges lantbruksuniversitet SLU. Alnarp.

Noren Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap*. Lekmiljörådet. Stockholm.

Näringsdepartementet RS N. Plan- och byggförordning. Plan- och bygglagen. (2011:338).

Plan- och bygglagen. Stockholm. (2010:900).

Prellwitz, M. (2001). *Olika miljöers tillgänglighet för barn med rörelsehinder - hemmet, skolan, lekplatser*. Licentiatuppsats. Luleå tekniska universitet. Luleå.

Prellwitz, M. Tamm, M. & Lindqvist, R. (2001). Are playgrounds in Norrland (Northern Sweden) accessible to children with restricted mobility? *Scandinavian Journal of Disability Research* (Vol.1:3).

Rodger, S. & Ziviani, J. (red.) (2006). *Occupational therapy with children: understanding children's occupations and enabling participation*. Oxford: Blackwell.

RBU (2006). *Leka för livet*. RBU årsrapport. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar. Hässleholm. Tillgänglig:
http://www.rbu.se/sites/rbu.se/files/rbu_arsrapport_2006.pdf

Rinna, T. (2007). *Mer än bara lite kul. En skrift om hur vi kan utveckla fritiden för barn och unga med funktionsnedsättningar*. Handikappförbundens samarbetsorgan.

Rodger, S. & Ziviani, J. (1999). Play-based Occupational Therapy. *International Journal of Disability, Development and Education* (Vol.46:3).

Schelin, S. & Kopp, Å. (2003). *Leken är lika med lusten till livet: ett projekt om lek, lekplatser och barn med funktionshinder*. Rehab station Stockholm. Stockholm.

Sjöberg, M. (26-04-2015). *Pelles park finaste nybygget....* Uppsalatidningen. Uppsala. Tillgänglig: <http://lekplatsbolaget.se/wp-content/uploads/2014/10/Pelle-svansl%C3%B6s-finaste-nybygge-2015-04-23.jpg>

Svensson, E. (2015). *Bygg ikapp, För ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning.* Svensk byggtjänst. Hässleholm.

Sveriges Regering (1999). *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken.* Stockholm. (Prop. 1999/200:79).

Sveriges Regering (2005). *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken.* (Skr. 2005/06:110).

Wackerfeldt, M. (2010). *Tillgänglighetshandboken.* Filipstads kommun. Filipstad. Tillgänglig: <http://www.filipstad.se/download/18.167fb7f712709ae7e4e80008612/1380273879425/Tillg%C3%A4nglighetshandboken>

Zemke, R. & Clark, F. (1996). *Occupational Science: The Evolving Discipline.* F.A. Davis.

Bilagor

Wångmar, S. (2016). Intervjuguide.

Kan du berätta i korthet om dina erfarenheter av anpassade lekplatser?

Vad är en anpassad lekplats för något?

Nämn några fördelar med anpassade lekplatser?

Nämn några nackdelar med anpassade lekplatser?

Vad är det främsta motivet till att anpassade lekplatser bör finnas?

Hur ser behovet ut när det gäller anpassade lekplatser?

Vad är det viktigaste att fokusera på för att förbättra tillgängligheten?

Kommer du ihåg något barn där en anpassad lekplats hade stor betydelse? Kan du berätta?

Till sist, är det något mer som du vill berätta som inte tagits upp här, om rörelsehindrade barn och anpassade lekplatser?